

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XVIII: 2020

Grudziądz, dnia 02.12.2020 r.

Nr 62 (676)

1220. spotkanie

Marek Szajerka

Ślepa ulica w badaniach nad dziejami Grudziądza

Koniec danego roku kalendarzowego, a tym bardziej mijającej dekady jest okazją do jakichś podsumowań. Warto spojrzeć na dwie dekady wydawania Biuletynów Koła Miłośników Dziejów Grudziądza i ich znaczenie w badaniach nad dziejami miasta.

W roku 2020 Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza uzyskał symboliczną pełnoletniość i dojrzałość. Wg stanu z dnia 25.11.2020 r. w 18 roku edycji (Rok XVIII), opublikowano 676 biuletynów, w tym w 2020 r. 62 numery. Biuletyny są dostępne w formie elektronicznej w Kujawsko – Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej¹, na stronie internetowej Koła Miłośników Dziejów Grudziądza². Limitowana edycja, drukowana w kolorze, jest rozsyłana do bibliotek, posiadających przywilej otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych, nałożony od dziesięcioleci na wydawców³.

Informacje o tych biuletynach, z zawartością o artykułach są podane na portalach tematycznych, np. o zamkach, murach obronnych, gdzie przyczyniły się do rekordowej popularności fortyfikacji grudziądzkich w Polsce⁴. Tylko przykładowo w dwóch zagadnieniach (zamki i miejskie mury obronne) w przypadku Grudziądza, jest to wg stanu na początku grudnia 2020 r., ok. 76 000 odsłon. Niewątpliwie jest to efekt publikacji transkrypcji artykułów z Biuletynów Koła Miłośników Dziejów

¹ <https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/218224>

² <https://pl-pl.facebook.com/KMDGrudziadz/>

³ Kwestię egzemplarza obowiązkowego regulują odpowiednie przepisy. Do Biblioteki Narodowej trzeba przesłać egzemplarze w ciągu 5 dni od wydania druku. Zob. <https://www.bn.org.pl/dla-wydawcow/egzemplarz-obowiazkowy>. Na stronie Biblioteki Narodowej w Warszawie można też znaleźć link do innych bibliotek posiadających ten urzędowy przywilej. Zob.

<https://www.bn.org.pl/dla-wydawcow/egzemplarz-obowiazkowy/liczba-egzemplarzy-obowiazkowych/>

⁴ <https://zamkidwory.forumoteka.pl/index.html>

Grudziądz. Dla porównania Toruń posiada wg stanu z 1.12.2020 r. łącznie 9644 odsłony postów.

Mimo tego ewidentnego dowodu, że Koło Miłośników Dziejów Grudziądz jest liderem lokalnym w badaniach nad dziejami Grudziądz, na konferencjach naukowych, organizowanych przy współdziałaniu ośrodków akademickich możemy w referatach usłyszeć i przeczytać, w tym w *Roczniku Grudziądzkim*, że jest pilna potrzeba badań nad dziejami średniowiecznego i nowożytnego Grudziądz. Bibliografię historyczną zamyka się na latach 90. XX w. Niedawno, w listopadzie tego roku, jeden z profesorów akademickich stwierdził, że w zasadzie badania nad Grudziądzem nowożytnym kończą się na pracy z 1992 r.⁵ Bibliografia polska jest w świetle tej opinii bardzo uboga.

Jest to moim zdaniem krzywdząca opinia dla całego zespołu prelegentów Koła Miłośników Dziejów Grudziądz.

Gdy porównamy program konferencji naukowej, zorganizowanej w Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi 9.11.2020 r. z tematyką kilkuset artykułów, opublikowanych w Biuletynach Koła Miłośników Dziejów Grudziądz, mamy prawo mieć inne zdanie, jak Profesor z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Oto program sesji naukowej:

Saeculum Aureum Civitatis Graudensis. Rola Grudziądz oraz jego okolic w Prusach Królewskich i I Rzeczpospolitej w XVI wieku.

Program

9.30 Otwarcie konferencji.

10.00-10.30 prof. dr hab. Janusz Malłek, *Protestantyzm w Prusach Królewskich w XVI w. z uwzględnieniem Grudziądz.*

10.30-10.50 prof. dr hab. Jacek Wijaczka, *Prusy Królewskie w XVI w. i ich gospodarka.*

10.50-11.10 prof. dr hab. Wiesław Sieradzian, *Złoty wiek Grudziądz w literaturze historycznej polskiej i niemieckiej.*

11.10-11.30 dk. prof. dr hab. Waldemar Rozynkowski, *Kościół katolicki w Grudziądz w XVI w.*

11.30-11.50 dr Janusz Bonczkowski, *Stan gospodarki miasta Grudziądz pod koniec XVI w.*

11.50-12.10 dr hab. Piotr Birecki, prof. UMK, *W służbie konfesji. Sztuka ewangelicka i katolicka we wczesnonowożytnym Grudziądz.*

---

⁵ J. Danielewicz [red.], *Dzieje Grudziądz*, Grudziądz 1992. Barbara Janiszewska-Mincer Rozdział III. Grudziądz w latach 1064 – 1772, s. 190 – 272. Wg opinii Profesora Sieradziana, jest to ostatnia w bibliografii praca na temat Grudziądz w czasach nowożytnych. W temacie Swojego referatu Profesor nie zaznaczył ram czasowych dla zestawienia bibliografii. Tym bardziej pominięcie dorobku dwóch dekad XXI w. jest tu zastanawiające w przypadku redaktora naukowego *Rocznika Grudziądzkiego* od Tomu XVII: 2007. Bibliografia artykułów, opublikowanych w Biuletynach KMDG jest regularnie drukowana w *Rocznikach Grudziądzkich*.

12.10-12.30 mgr Izabela Fijałkowska, *Architektura miasta Grudziądza w XVI wieku.*

12.30-13.00 mgr Mariusz Żebrowski, *Fortyfikacje miejskie Grudziądza w XVI wieku.*

13.00-13.30 Dyskusja.

13.30-15.00 Przerwa.

15.00-15.20 mgr Łukasz Ciemiński, *XVI-wieczna Pieta ze zbiorów Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu. Między stylem międzynarodowym a gotykiem prowincjonalnym.*

15.20-15.40 mgr Teresa Tylicka, *Kultura umysłowa miasta Grudziądza i jej wpływ na rozwój nauki i sztuki w XVI i XVII wieku.*

15.40-16.00 mgr Dawid Schoenwald, *Zygmunt III Waza w Grudziądzu w latach 1587 i 1593.*

16.00-16.20 dr hab. Wiesław Nowosad, prof. UMK, *Szlachta okolic Grudziądza w XVI wieku.*

16.20-16.40 dr Janusz Bonczkowski, dr hab. Marcin Hlebionek, prof. UMK, *Długie życie średniowiecznych pieczęci Grudziądza. Szkic o ich historii oraz medialności.*

16.40-17.00 dr Michał Targowski, *Początki osadnictwa ołęderskiego w okolicach Grudziądza.*

17.00-18.00 Dyskusja i zakończenie konferencji⁶.

W dwóch dekadach XXI w. w artykułach, opublikowanych w Biuletynach Koła Miłośników Dziejów Grudziądza poinformowano o ważnych odkryciach, które niewątpliwie zmieniłyby treść niejednego referatu, wygłoszonego na listopadowej konferencji naukowej w grudziądzkim Muzeum.

Oto niektóre z nich;

1. 2009 r. Biuletyn KMDG, nr 10. Artykuł o figurach terakotowych na zewnętrznych ścianach kościoła św. Mikołaja. Pierwszy raz w polskiej bibliografii ukazał się artykuł o tympanonie z XIII w. Do kompletu brakuje tylko zapewne postaci nieznanego świętego oraz figury zoomorficznej.
2. 2010 r. Biuletyn KMDG, nr 12. Przeanalizowane zostało zagadnienie bramy *Porta Zellia*, naniesionej na panoramie Grudziądza z okresu potopu szwedzkiego. Okazuje się, że ta brama istnieje nadal i jest częścią kościoła pojezuickiego. Tak, jak na wspomnianej panoramie, tak i obecnie, jest to pod względem wysokości najlepiej zachowana średniowieczna brama w Grudziądzu. Udowodniono również, że ściany kościoła pojezuickiego, w parterowej części pochodzą ze średniowiecza, z XIII w. Wykonane zostały w wątku opus mixtum, z użyciem cegieł, klasyfikowanych, jako romańskie w ogólnopolskiej literaturze przedmiotu.
3. 2015 r., nr 9. Opisana została ściana północna kościoła św. Ducha, z odsłoniętymi w trakcie remontu relikdami okien romańskich i portalu wcze-

---

⁶ Za:

http://muzeum.grudziadz.pl/aktualnosc-487-konferencja_naukowa_saeculum_aureum.html

snogotyckiego z XIII w. Ściana została ponownie otynkowana. Z odkrycia nie wyciągnięto żadnych wniosków. W oficjalnej literaturze przedmiotu nadal funkcjonuje pogląd, że był tu wyłącznie w XIII w. kościół drewniany a obecny zbudowano po 1345 r.

4. 2016 r., nr 4. Przypomniany został pogląd prof. Oskara Sosnowskiego, z l. 30. XX w., że Grudziądz jest pierwowzorem rozplanowania Starej Warszawy. Tym samym to miasto jest pierwowzorem dla innych miast średniowiecznych o bardzo regularnym rozplanowaniu.
5. 2017 r., nr 33. W Państwowym Archiwum Wojewódzkim w Toruniu odnaleziony został plan budowlany z l. 90. XIX w., pokazujący, że Brama Łasińska posiadała cylindryczną basztę osłaniającą wg modelu czeskiego.
6. 2019 r., nr 19. Odkryto, że dolna partia muru obronnego od strony południowej, łącznie z podstawą wieżyczki wodociągowej wykonana została z typowej cegły romańskiej, gorszej jakości, zwanej niedopalką. Tym samym zostały potwierdzone spostrzeżenia dokonane przez pracowników Przedsiębiorstwa Konserwacji Zabytków z l. 80. XX w. o tym odcinku murów obronnych.
7. 2020 r., numery 16-35. Powstała obszerna praca dotycząca historii grudziądzkich fortyfikacji. Gdyby ta pozycja ukazała się w formie zwartej książki, liczyłaby nawet 300 stron⁷. Jest tam sporządzona inwentaryzacja zabytków architektury Grudziądza, szczególnie cenna dla XIII w. Oficjalnie, wg stanu wiedzy z XX w., początki architektury murowanej w Grudziądzu, to dopiero l. 70. XIII w. W świetle opublikowanej inwentaryzacji, najwcześniejsze zabytki pochodzą z 1 ćw. XIII w. i są zgodne np. z opinią prof. Michała Walickiego, z l. 60. XX w., że mury obronne Grudziądza należą do najstarszych w Polsce, właśnie mniej więcej z tego okresu.

Dorobek badawczy Koła Miłośników Dziejów Grudziądza odnośnie Grudziądza od średniowiecza do czasów nowożytnych został przedstawiony w numerze 35 Biuletynu KMDG, z 2020 r.

Miejmy nadzieję, że w trzeciej dekadzie XXI w. i następnych posiadane stopnie i tytuły naukowe nie będą tzw. zasłoną dymną dla miernej jakości referatów i artykułów naukowych. Jak bowiem inaczej patrzeć na zagadnienie, jeśli naukowiec z tytułem doktora mówi w 2020 r. o kościele pojezuickim zbudowanym od podstaw, z przerwami od końca 1 poł. XVII w. do 1 ćw. XVIII w. wiadomo natomiast od 14 lat, że ten obiekt posiada ściany ze średniowiecza.

---

⁷ W zasadzie ta pozycja z sierpnia 2020 r. (M. Szajerka, *Grudziądz. Od miasta klasztoru do zamku. Pierwotny cysterski zamek krzyżacki w Prusach z 1 poł. XIII w.*), wniosłaby wiele do referatu M. Żebrowskiego o fortyfikacjach z XVI w. Prelegent pod znakiem zapytania pozostawił np. ciąg komunikacyjny związany z Bramą Wodną. Ten cykl 20 biuletynów, z jednym tytułem zawiera również inwentaryzację zabytków architektury i sztuki, w ogólnopolskiej i europejskiej literaturze przedmiotu, klasyfikowanych jako późnoromańskie z XIII w.

Życzenie na następną dekadę odnośnie badań historycznych. Stawiajmy na jakość a nie kultywujmy zgubną rutynę.

X. Froelich, ks. J. Fankidejski, ks. dr. Wł. Łęga, prof. M. Biskup byli niewątpliwie pionierami w rozpatrywaniu wielu zagadnień z historii Grudziądza. Zapisali się złotymi literami w historiografii Grudziądza. Jednak literatura porównawcza w XXI w. się poszerzyła. To jest zielone światło dla nowoczesnych badań historycznych. Naszym wspólnym obowiązkiem jest poszerzać tę wiedzę, nie fantazjować, ale wzbogacać. Jak w literaturze ogólnopolskiej poszerzono XXI w. wiedzę o cegielnictwie średniowiecznym, szczególnie z XIII w. a mamy takie identyczne wyroby w Grudziądzu na masową skalę, to trzeba o tym pisać też dla dobra nauki ogólnopolskiej. Jak jest udokumentowany przykład najstarszej zamontowanej pompy ssąco – tłoczącej w Grudziądzu z l. 30. XVI w. na tle Europy, to trzeba o tym informować i promować tę wiedzę.

Na ten problem aktualizacji wyników badań Koło Miłośników Dziejów Grudziądza wielokrotnie wskazywało w biuletynach. Jak na razie oddźwięk ze strony akademickich ośrodków naukowych jest nikły.

Niewątpliwie najbardziej spektakularnym osiągnięciem Naszego Koła jest weryfikacja datacji powstania mostu na Placu Zamkowym w Warszawie. W latach 70. XX w., gdy odkryto ten most, datowano go na wiek XVI. Obecnie przesunięto datację do wieku XIV, akcentując przy tym, że jest wzorowanym na Moście Bramy Toruńskiej w Grudziądzu z XIII w.⁸

Przy tych, często krytycznych uwagach nie można pominąć bardzo owocnej wymianie poglądów i współpracy z Dawidem Schoenwaldem – kierownikiem Działu Historii w grudziądzkim Muzeum oraz innymi pracownikami. Jest to bardzo budujące, że pracownicy Muzeum znajdują też czas, by wygłosić na spotkaniu Koła prelekcję i opracować interesujący artykuł do Biuletynu KMDG.

Najbardziej martwi niejednokrotnie postawa naukowców z zewnątrz, którzy nieraz zapewne traktują swoje zlecone prace o Grudziądzu w kategorii punktów w dorobku naukowym. W tym przypadku nie liczy się jakość pracy a pozyskany punkt. Punkty są np. zachętą do publikowania artykułów w Roczniku Grudziądzkim. Za publikację w Roczniku Grudziądzkim przysługują 4 punkty⁹.

Za to należą się Pracownikom Muzeum podziękowania.

---

⁸ Most ten posiada w zasadzie tylko jedną pełną monografię. Jest to Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza z 2015 r.: K. Błaszczuk, W. Błaszczuk, M. Stachowicz, M. Szajerka [red.], *Grudziądzkie mosty średniowieczne*, Biuletyn KMDG, nr 24. Jest to artykuł cenny z tego też powodu, że zawiera pozytywną weryfikację z Politechniki Gdańskiej.

⁹ Zob. <http://informatorium.ksiaznica.torun.pl/rocznik-grudziadzki/>

Bardzo cenna dla Koła Miłośników Dziejów Grudziądza jest opinia o działalności, podana na stronie internetowej Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu.

Tag Archives: Koło Miłośników Dziejów Grudziądza

*30 lat działalności Koła Miłośników Dziejów Grudziądza (24 IX 1986 – 31 VI 2016):
V Księga pamiątkowa*

***30 lat działalności Koła Miłośników Dziejów Grudziądza
(24 IX 1986 – 31 VI 2016)
V Księga pamiątkowa***

red.: Janusz Hinz, Marcin Maryniak, Tadeusz Rauchfleisz

***Wydawcy:
Koło Miłośników Dziejów Grudziądza
„Centrum” Spółdzielni Mieszkaniowej***

Grudziądz 2016

Sygnatura SIRr VIII/Gr-41c

Koło Miłośników Dziejów Grudziądza powstało 24 września 1986 roku na spotkaniu w klubie „Pinokio”. Jego głównym zadaniem jest od tamtej pory popularyzacja dziejów Grudziądza i regionu grudziądzkiego. KMDG organizuje odczyty, wieczory wspomnień, spotkania autorskie, sesje popularno-naukowe.

„V Księga Pamiątkowa” Koła Miłośników Dziejów Grudziądza obejmuje lata 2011-2016.

Imponuje lista odczytów z tych lat, wykaz opublikowanych wydawnictw, obszerna bibliografia zawartości Biuletynów KMDG.

Publikacje Koła Miłośników Dziejów Grudziądza są dostępne również w Internecie na stronie <http://kmdg.grudziadz.pl/>

W księdze pamiątkowej znalazło się szereg ciekawych artykułów:

- *Jerzy Krzys – Prawdziwi miłośnicy Grudziądza*
- *Stanisław Poreba – Nasze tradycje. Z dziejów Koła Historycznego w Grudziądzu*
- *Stanisław Poreba – Kilka słów o środowisku dziennikarskim w Grudziądzu – sprzed 1939 r.*
- *Stanisław Poreba – 700 lat nadania praw miejskich. Grudziądz 1291-1991*
- *Stanisław Poreba – Poczet 50-ciu zasłużonych Grudziądzan 1291-1991*
- *Stanisław Poreba – Druk ulotny z 19 stycznia 1920 r.*
- *Stanisław Poreba – Jak dawniej w Grudziądzu wybierano posłów i senatorów?*
- *Jerzy Krzys – Grudziądz w 1772 roku*
- *Konstanty Ossowski – Trynka w Grudziądzu – jej historia i znaczenie*
- *Edwin Brzostowski, Eugeniusz Chmielenski – Cmentarze grudziądzkie zarys dziejów*
- *Jerzy Krzys – Przyczynki do życiorysu ks. Władysława Łęgi*
- *Stanisław Poreba – Grudziądz 1291-1991*
- *Stanisław Poreba – Mały poczet zasłużonych Grudziądzan*

Miłośnikom Grudziądza i pasjonatom jego historii życzymy kolejnych 30 lat owocnej działalności.

*Posted on 11 czerwca 2018, 11:00 By Dział Informacyjno-Bibliograficzny
Categories: Kujawsko-Pomorskie Tagi: Grudziądz, Koło Miłośników Dziejów Grudziądza, księgi pamiątkowe*

Katarzyna Rutkowska – Działalność wydawnicza Koła Miłośników Dziejów Grudziądza w latach 1986-2011

Przedstawiamy kolejną nowość w księgozbiórze regionalnym Działu Informacyjno-Bibliograficznego.

Katarzyna Rutkowska

Działalność wydawnicza Koła Miłośników Dziejów Grudziądza w latach 1986-2011

Biblioteka KMDG: tom 68

Wydawcy:
Koło Miłośników Dziejów Grudziądza
Klub „Centrum” Spółdzielni Mieszkaniowej

Grudziądz 2013

Sygnatura SIRr VIII/Gr-50

Prezentowane dziś opracowanie to praca licencjacka obroniona w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Książka poświęcona jest wydawnictwom Koła Miłośników Dziejów Grudziądza, które powstało w 1986 roku i skupia wielu pasjonatów, regionalistów, popularyzatorów bogatej historii miasta.

Członkowie Koła publikowali artykuły w czasopiśmie, wydawali książki i „Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza”.

Szczególne znaczenie miały wydawnictwa rocznicowe: „100-lecie Gazety Toruńskiej” oraz „75-lecie powrotu Grudziądza do Macierzy”.

Ostatnio Koło podjęło się wydawania „Bibliografii grudziądzkiej”.

Książka podzielona została na trzy rozdziały.

Rozdział I – Rynek wydawniczy w Polsce po transformacji ustrojowej

Rozdział II – Geneza powstania i dalsze lata działalności Koła Miłośników Dziejów Grudziądza

Rozdział III – Działalność wydawnicza oraz charakterystyka publikacji Koła Miłośników Dziejów Grudziądza

Opracowanie uzupełniają dwa aneksy.

Aneks nr 1 – Biblioteczka 110-lecia „Gazety Grudziądzkiej”

Aneks nr 2 – Biblioteka Koła Miłośników Dziejów Grudziądza

Posted on 5 grudnia 2014, 13:43 By Dział Informacyjno-Bibliograficzny

Categories: Bibliografia, Kujawsko-Pomorskie Tagi: biblio, Grudziądz, Koło Miłośników Dziejów Grudziądza, wydawnictwa¹⁰.

---

¹⁰ Za stronę internetową Książnicy Miejskiej w Toruniu:

<http://informatorium.ksiaznica.torun.pl/tag/kolo-milosnikow-dziejow-grudziadz/>

Okienko. Znak drogowy *Ślepa ulica*.

Tadeusz Rauchfleisz – przewodniczący *Koła Miłośników Dziejów Grudziądza*. Fot. Piotr Bilski. Za Gazetą Pomorską.

Janusz Hinz – redaktor wydawnictw i edytor *Biuletynów Koła Miłośników Dziejów Grudziądza* od ok. 20 lat, przewodniczący Rady Redakcyjnej KMDG. Na pierwszym planie, po prawej jeden z założycieli KMDG niezapomniany śp. Zbigniew Zawadzki.
Fot. Piotr Bilski. Za: Gazetą Pomorską¹¹.

---

¹¹ <https://pomorska.pl/tysieczne-spotkanie-kola-milosnikow-dziejow-grudziadza-zdjecia/ar/8975065>

Biuletyny KMDG. Ułamek z 18 lat edycji. Fot. M. Szajerka.

*Produkcja wydawnicza KMDG. Wystawka podczas obchodów 30-lecia KMDG.
Fot. P. Bilski. Za Gazetą Pomorską.*

Fotografie z uroczystości 30-lecia KMDG. Fot. P. Bilski. Za Gazetą Pomorską.

Notatki

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.